NUME PROPRII ŞI DENOMINAŢII PROPRIALE, ÎNTRE MONOVALENŢĂ ŞI POLIFONIE. (ABORDARE PRAGMALINGVISTICĂ)[1]

Proper Names and Proprial Designations, between Monovalence and Polyphony. (A Pragmalinguistic Approach)

Daiana FELECAN, Associate Professor Ph.D.,
Technical University of Cluj-Napoca,
North University Centre of Baia Mare

Abstract: The perspective proposed in the present paper relies on the theoretical approach to the status of proper names (as objects of language), made by Marie-Noëlle Gary-Prieur in the article "Le nom propre, entre langue et discours" (published in "Les Carnets du Cediscor", no. 11/2009, available online at <cediscor.revues.org/825>).

The object of study of this research is, on the one hand, the proper name (PrN), treated as a closed sign (achieved at the level of language) of a unique initial referent, or as an open sign (achieved at the discourse level) of one or several discursive referents. On the other hand, the article also studies proprial designation (PrD), which is achieved at the level of discourse. A PrD is used as a PrN and can develop singular or multiple discursive reference.

The meaning of a PrN is fixed (conventionally established by a given ethnolinguistic community) in the system of language. Nevertheless, the content of a PrN (whose appropriate identification requires some prior acquaintance) is fixed at the utterance level. The referent of a proper name and, according to some theories (see Mill 1988, Kripke 2001), its sole "meaning", generates polyphonic effects in different contextualisations (obtained by means of metaphorical and metonymical processes), as a result of its being embodied in subsequent "incarnations".

Proprial designations derive their meanings (which are extralinguistically motivated) from contexts (contextual uses make them equivalent to proper names; this accounts for the circumstantially proprial status of such designations). When they are decontextualised, they continue to exist – by means of lexicalisation – in the inventory of common language (as common names, CN).

Due to its potential manifestations, the reference of a PrD can grow exponentially, depending on the parameters of the context delineated at the (extra)utterance level (speaking subject, social and cultural factors, and so on).

The corpus used to support the theoretical perspective advanced in this paper comprises conventional and unconventional anthroponyms (CA / UA).

The methodology employed pertains to the field of pragmalinguistics and discourse analysis.

Keywords: proper name, proprial designations, discursive reference, the level of language, the level of discourse.

[1] Acest articol face parte dintr-un proiect de cercetare CNCS, intitulat *Unconventional Romanian Anthroponyms in European Context: Formation Patterns and Discoursive Function*, nr. contract 103/25.10.201; director de proiect: Daiana Felecan.

BDD-A23379 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:19:13 UTC)

1. Preliminarii

Punctul de pornire al perspectivei promovate în prezenta comunicare îl constituie precizările teoretice referitoare la statutul numelui propriu (ca obiect al limbii) făcute de Marie-Noëlle Gary-Prieur în articolul *Le nom propre, entre langue et discours* (publicat în *Les Carnets du Cediscor*, nr. 11/2009, disponibil *online* la adresa cediscor.revues.org/825).

Obiectul de studiu al lucrării de faţă este, pe de o parte, *numele propriu*[2] (Npr), considerat fie ca *semn închis* – realizat *la nivelul limbii* – al unui *referent iniţial unic*[3], fie ca *semn deschis* – realizat la nivelul discursului – al unui referent / unor referenţi discursiv(i), iar, pe de altă parte, *denominaţia proprială* (Denpr), luată / dată în folosinţă cu calitate de Npr, susceptibilă de *referinţă discursivă singulară* sau *multiplă*, actualizată *la nivelul enunţului*.

Sensul Npr este fixat în sistemul limbii (stabilit, prin convenţie, de o comunitate etnolingvistică determinată). În schimb, *conţinutul* acestuia (a cărui identificare corespunzătoare necesită o cunoaştere prealabilă) este fixat la nivelul enunţului. Referentul *numelui propriu ilustru* (conform unor teorii (vezi Mill 1988, Kripke 2001), singurul „sens" al acestuia), fiind incapsulat în „incarnările" ulterioare, degajă efecte polifonice în diferite contextualizări (obţinute prin procese metaforice / metonimice).

Denominaţiile propriale îşi extrag sensurile (motivate extralingvistic) din context (folosirile contextuale echivalându-le statutul cu acela al Npr; astfel se explică statutul lor *circumstanţial* proprial). Decontextualizate, ele rămân – prin lexicalizare – în inventarul limbii comune (nume comune) (Nc).

Referinţa Denpr, prin actualizările potenţiale, poate să se multiplice exponenţial în funcţie de parametrii contextului (extra)enunţiativ (subiect enunţiator, factori sociali, culturali etc.).

Corpusul de sprijin pentru direcţia teoretică avansată va fi constituit din *antroponime convenţionale* şi *neconvenţionale* (Ac / An).

Metodologia cu care vom opera este cea specifică domeniului *pragmalingvisticii* şi *analizei discursului*.

2. „Numele propriu, între limbă şi discurs" (Gary-Prieur 2009)

2.1. De-a lungul timpului au fost avansate teze controversate, din varii perspective ale ştiinţei (lingvistice, logice, filozofice etc.), asupra validării sau invalidării unui posibil semnificat al numelui propriu. Fără a ne propune o evaluare a acestor teorii (vezi teoria numelui propriu fără sens, Mill 1988; teoria referinţei descriptive, Frege 1971, Russell 1956; teoria referinţei directe, Kripke 2001; teoria sensului clasificator, Gardiner 1954), subscriem la ipoteza susţinută de Gary-Prieur (2009), care pleacă de la studierea relaţiei dintre *sensul* numelui propriu în *limbă* şi *interpretările* pe care acesta poate să le primească într-un

[2] Consideraţiile noastre vor fi limitate la numele proprii de persoană.

[3] Referentul unui Npr este reperabil simultan ca „obiect al lumii" şi ca „obiect al discursului". « Cette distinction doit envisager, d'une part, la différence qui existe entre la *réalité ontologique*, physique d'un objet appartenant au monde sensible et, de l'autre, sa *réalité discursive*, son reflet au niveau textuel. Il s'agit de la différence qui s'instaure entre la réalité (en effet, nous n'avons pas accès au monde tel qu'il est, mais à un *modèle phénoménologique* de la réalité) et le monde représenté à travers le discours » (Munteanu Siserman 2013).

BDD-A23379 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:19:13 UTC)

discurs[4]. În calitate de „cuvânt al discursului” (Ducrot *et al*. 1980), Npr « [...] n’identifie pas par lui-même un référent, mais donne simplement une *instruction d’identification* qui ne peut être appliquée par le destinataire que si ce dernier connaît déjà la relation référentielle établie par le Np » (Gary-Prieur 2009).

Autoarea face « une distinction explicite entre le *sens en langue* du Np, qui est une instruction d’identification de son référent initial[5], et les *interprétations discursives*, qui sont toujours construites à partir de ce sens » şi identifică două perspective diferite de investigare a numelui propriu în discurs (singura ipostază în care acesta este susceptibil de a comporta vreo *interpretare* (conţinut)):

« - *l'approche linguistique*, l’objet d’étude est le Np en tant que forme de la langue [...] şi

- *l'approche discursive*, l’objet d’étude est un (des) discours sur le référent du Np [...] » (Gary-Prieur 2009).

2.2. În articularea dintre gramatică şi analiza discursului, discipline care îşi conjugă demersurile în virtutea identificării corecte a proprietăţilor semantice ale Npr în sistemul limbii, se pot distinge, în acord cu Gary-Prieur (2009), următoarele două direcţii de analiză:

a). « la définition sémantique du Np dans la langue renvoie nécessairement à la dimension du discours » şi

b). identificarea mecanismelor « qui permettent l’interprétation d’un Np dans un discours, en insistant sur la nécessité de ne pas perdre de vue les propriétés qui caractérisent la catégorie grammaticale des Np, par opposition à tout autre mode de dénomination ».

2.3. În calitate de cuvânt al limbii, *numele propriu de persoană* este definit, în literatura de specialitate (vezi GALR I 2008: 118-125, DSL 2005: 415-416), prin opoziţie cu numele comun. Distincţia dintre cele două categorii se situează la nivel semantic, pragmatic şi gramatical.

Din punct de vedere *semantic*, Npr denumeşte persoane pe care, totodată, le identifică, individualizându-le, faţă de Nc, care „desemnează obiecte încadrate în clase prin referirea la anumite trăsături generale esenţiale” (GALR I 2008: 118).

Din punct de vedere *pragmatic*, identificarea interindividuală prin Npr se face prin apelul la cunoştinţele comune participanţilor la actul comunicativ.

Din punct de vedere *gramatical*, Npr de persoană prezintă categoriile gramaticale specifice substantivului: genul, numărul, cazul şi determinarea[6].

---

[4] În acord cu Gary-Prieur (2009), vom utiliza termenul *discurs* – în opoziţie cu cel de *limbă* – într-un sens apropiat de cel al *enunţării*: « le discours est la mise en œuvre de la langue par un sujet parlant ; *discours* désigne un ensemble d’énoncés présentant une cohérence interne régie par des règles qui ne se limitent pas à celles de la grammaire, mais qui dépendent du mode d’insertion du discours dans la pratique sociale ».

[5] Autoarea menţionată (2009) opune « au *référent initial* associé à un Np par un acte de baptême le *référent discursif* qui peut être attribué à ce même Np du fait de sa position, dans un discours donné, dans un contexte incompatible avec l’instruction référentielle qui constitue le sens en langue de ce Np ».

[6] În ce priveşte *genul*, pot fi identificate două clase de substantive proprii nume de persoană: masculine şi feminine. (Excepţie de la regula repartiţiei numelor în funcţie de gen se înregistrează în cazul schimburilor între clase: nume feminine atribuite unor indivizi de sex masculin şi invers, fenomen explicabil prin „libertatea denominaţiei onomastice” (GALR I 2008: 120)). În ce priveşte *numărul*, există nume proprii „singulare” şi „plurale” (mai mulţi indivizi poartă acelaşi nume). În ce priveşte *cazul*, Npr subscrie la modelul flexionar al Nc. (Se distanţează de Nc prin prezenţa, la Npr, a indicelui specific de G-D masculin singular *lui* (vezi GALR I 2008: 125)). În ce priveşte *determinarea*, Npr de persoane sunt determinate prin specificul lor individualizator; totodată, ele participă la contexte cu actualizatori cu funcţie de determinare.

BDD-A23379 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:19:13 UTC)

2.4. Npr dobândit în cadrul unui act de botez este un « événement du monde dont la connaissance est présupposée par l'usage de tout Np » (Gary-Prieur 2009), realizat într-un cadru instituţional, validat la nivelul macrosocietăţii: adică, prin satisfacerea (eventual a) componentei religioase (botezul) şi a componentei sociale, intracomunitare (consemnarea numelui în Registrul Civil). Ca urmare a îndeplinirii acestor două ritualuri oficiale (unul sacru, dar facultativ, în funcţie de cutumele religiei la care aderă individul), celălalt profan, însă obligatoriu în vederea asigurării unei recunoaşteri intraindividuale şi civile (drepturi şi obligaţii cetăţeneşti), celui numit i se transcrie existenţa la nivelul unui complex fonetic („imaginea acustică") care, însă, nu îi garantează individualizarea, „unicitatea" (excepţie fac situaţiile de discurs direct, care permit indicarea ostensivă a referentului).

2.5. Semnul lingvistic Npr, ca orice semn lingvistic, este convenţional, arbitrar în ce priveşte semnificatul. Considerăm oportun să aducem în discuţie instanţa atribuitoare de nume, care este, de fiecare dată în cazurile standard, alta decât cea a purtătorului numelui respectiv.

2.5.1. Autoritatea, reprezentată de nominator, are deplină libertate de alegere, iar opţiunea este produsul intersecţiei voinţei proprii, conjugate, eventual, cu acelea ale autorităţilor colaterale (părinţi, naşi, fraţi, alte rude, preot etc.); onomaturgul separă, din inventarul istoric corespunzător (sau nu) comunităţii natale, ocurenţa / ocurenţele (un singur prenume sau mai multe) care saturează în cel mai mare grad preferinţele nominale corespunzătoare gusturilor sale estetice la un moment dat (cf. şi Lévi-Strauss 2011: 184). El este cel care învesteşte numele propriu cu *sens*, „încarcă" forma fonetică extrasă,

- pe de o parte, cu prerogative estetice *proprii* – eufonice sau iterative (vezi cazul *numelor proprii ilustre*): incapsularea în numele actual a numelui actualizat al unui purtător anterior, exemplar în taxonomia nominatorului –, iar,

- pe de altă parte, cu prerogative estetice *specifice* comunităţii de rezidenţă.

Acesta intenţionează să opereze un transfer semantic al proprietăţilor dinspre posesorul de drept, iniţial, înspre titularul „accidental", actualizat.

2.5.2. Afirmam anterior că selecţia nominală are loc, în general, în interiorul unui repertoriu consacrat, tradiţionalizat, „patentat" de o comunitate lingvistică naţională, etnică, religioasă etc. Acesta este şi argumentul potrivit căruia am găsit adecvat determinantul *convenţional* pentru semnificarea numelor proprii oficiale. Am exploatat echivalenţa dintre *convenţionalitatea* celor două laturi ale semnului lingvistic, deci inerentă şi numelui propriu, şi caracterul *convenţional* deţinut de acelaşi Npr din perspectiva celui numit, instanţă pasivă, fără influenţă în alocarea unei semnificaţii numelui pe care îl poartă. El este doar colportorul întâmplător al unei (eventuale / potenţiale) semnificaţii atribuite de altcineva.

2.5.3. Prin urmare, Npr oficial (cel conferit în actul de botez iniţial) este *convenţional* în dublu sens: pe de o parte, în raport cu semnificatul (traductibil în intenţia nominatorului de a asocia complexului fonetic considerat un set de proprietăţi definitorii pentru referentul iniţial, dar pe care atribuitorul de nume le alocă *succesorilor* la numele respectiv („incarnările" ulterioare, *referenţii discursivi*)); majoritatea utilizatorilor nu au acces la istoria care a precedat decizia nominală şi, ca atare, Npr este opac, intranzitiv din punct de vedere semantic. Pe de altă parte, *convenţionalitatea* lui se raportează la modalitatea (oficială) prin care a înscris purtătorul în ordinea realităţii sociale. Aşadar, semnificatul numelui propriu are *motivaţie extralingvistică* (alegerea numelui nu este aleatorie, ci este, în fiecare caz de numire,

BDD-A23379 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:19:13 UTC)

expresia verbală a istoriei personale (a experienţei estetice, a marcării descendenţei paterne *vs*. materne, a subscrierii la moda denominativă în vigoare la un moment dat etc.) a atribuitorului de nume).

3. Denominaţii propriale: delimitarea conceptului

3.1. Datorită amplorii luate în ultimele decenii de procesul denominaţiei personale, se impune lărgirea sferei semantice de cuprindere a noţiunii *nume propriu de persoană* / *antroponim* (cf. şi Manu Magda 2011: 503-513), în sensul unei relaxări accentuate a limitelor de sens ale sintagmei şi al înlesnirii pătrunderii unor formaţiuni recente, rezultate fie din surse lingvistice interne (prin apelul la valenţele lexico-gramaticale ale limbii: combinări, recategorizări funcţionale sau prin exploatarea valenţelor stilistice ale acesteia: antonomază, metaforă, metonimie), fie din surse externe (împrumuturi din alte limbi). Numim formaţiunile nominale obţinute în urma unor procese de convertire lexico-semantică şi / sau stilistică *denominaţii propriale*.

3.2. Denpr împrumută comportamentul semantic, pragmatic şi gramatical al Npr, dobândind statut proprial numai în context; există, însă, şi cazuri când semnificaţia unora dintre ele depăşeşte limitele contextului şi se fixează în limbă, lexicalizându-se (vezi, de ex., *miticii, doreii* etc)[7].

Aşadar, Denpr *se onimizează* prin utilizare în discursuri: "a referring expression [...] may evolve into a name (onymize) through the manner of its use in appropriate contexts" (Coates 2006: 29). Din punct de vedere pragmatic, definiţia numelui propriu "has to do with linguistic *activities* or *states* in a context, and not with purely structural *properties* that would lead to the establishment of a determinable *class* of proper names" (Coates 2006: 30).

3.3. Atribuirea Denpr se face în afara proceselor instituţionalizate, caracterul convenţional (intrinsec numelui propriu) din acest punct de vedere declinându-şi convenţionalitatea. Este raţiunea pentru care am ales, pentru a desemna clasa Denpr, denumirea generică de *antroponime neconvenţionale*. Aici am inclus următoarele subclase: *porecle, supranume, pseudonime, nickname-uri, hipocoristice, apelative individuale* şi *de grup antroponimizate*. Toate acestea eliberează circumstanţial (în uz) informaţii despre purtătorul / purtătorii lor. Ele sunt o *prescurtare a unui mănunchi de descripţii definite* (vezi Kripke 2001: 34-35, 56), de proprietăţi comportamentale care *spun* ceva despre referent. Totalitatea acestor *instrucţiuni* descriu *conţinutul* denominaţiei propriale respective.

3.4. Faţă de Npr convenţionale, al căror caracter proprial este constitutiv, Denpr dezvoltă natura proprială ocazional, în limitele discursului.

Accesul locutorilor la *sensul* (în limbă al) numelor proprii nu este condiţionat de situarea lor în perimetrul discursiv[8], însă există situaţii când descifrarea sensului este facilitată de context: de ex., prin apelul la funcţia alocutivă, un individ A îl poate identifica pe un individ B folosindu-se de Npr propriu-zis în interpelare (ostensivă).

[7] Şi Npr convenţional reuneşte nume provenite din apelative (*Ciobanu, Munteanu, Poalelungi, Ţarălungă*), care şi-au pierdut comunizarea şi cărora contextul le garantează citirea corectă (scrierea cu majusculă, cunoaşterea prealabilă împărtăşită de interlocutori).

[8] Uneori, numitul este purtătorul unui *nume ilustru*, ale cărui conotaţii [+notorietate, de ex.] sunt traductibile prin apelul la „cunoştinţele enciclopedice" ale interactanţilor.

BDD-A23379 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:19:13 UTC)

Citirea corectă a conţinutului unei Denpr este restricţionată de punerea în context[9], fapt ce presupune o complicitate a participanţilor la interacţiunea verbală în direcţia dispunerii şi împărtăşirii unui fond comun de cunoştinţe şi credinţe[10].

4. *Sens* în limbă *vs*. *interpretare* în discurs, în cazul Npr şi al Denpr

4.1. Atribuirea de nume reprezintă în onomastică echivalentul operaţiei de *desemnare*[11] în limbaj, ca funcţie preliminară, de care locutorul uzează în cadrul interacţiunii verbale.

Semnalarea existenţei oricărei entităţi (animate *vs*. inanimate) se realizează în limbă prin conferirea unui indicativ de subclasă (fiecare existent este parte a unei clase proxime, în care se înscrie printr-o marcă nominală specificatoare).

În cadrul desemnării interumane, codul nominal personal are rosturi individualizatoare. Finalitatea desemnării este invalidată în cazul în care decuparea limitelor unui particular (referent) se face dintr-un grup de alţi referenţi „omonimi" la nivelul marcării nominale (*i*. *e*. prin nume) specifice (altfel spus, desemnarea, citită ca individualizare, are realizare nulă în marcarea opoziţiei *X se cheamă Y* şi *Z se cheamă* (tot) *Y*). Includerea în context – prin crearea unei situaţii discursive (de tip vorbire directă sau marcare ostensivă) de suprapunere nume-referent – anulează omominia antroponimică. Odată înregistrată „unicitatea" desemnatului („substantivele *proprii* desemnează obiecte «unice»" (GALR I 2008: 61), denominaţiei respective i se recunoaşte pertinenţa între celelalte *semne* cu relevanţă la nivelul *limbii* (vezi sensurile saussuriene ale termenilor evidenţiaţi). Npr intră în *nomenclatura* (vezi Saussure 1998: 85) cuvintelor limbii, având un corespondent (material) în afara ei (în lucruri şi în indivizi).

Deoarece reface legătura dintre un *concept* (purtătorul numelui) şi *o imagine acustică* (înscrierea în limbă – prin nume – a posesorului), Npr satisface condiţiile pentru a fi considerat semn lingvistic.

4.2. Uneori, Npr şi Denpr *exemplare / ilustre* sunt *folosite* pentru marcarea trăsăturilor definitorii pentru alţi referenţi (discursivi). În astfel de situaţii se face trimitere la *conţinutul* acestora, definit ca « un ensemble de propriétés attribuées au référent initial de ce nom propre dans un univers de croyance » (Gary-Prieur 1994: 51). Putem distinge, astfel, între *sensul* în limbă al numelui propriu şi al denominaţiilor propriale (sens reperabil şi în cazul numelor comune[12]) şi *conţinutul* lor în discurs: „Când un nume propriu fixează un referent care poartă

[9] Considerăm *contextualizarea* acea ipostază a limbii care permite citirea Denpr ca nume propriu. *Contextul lingvistic* reprezintă acea „parte a unui enunţ (sau părţi ale enunţului) care precedă şi / sau urmează unitatea lingvistică supusă analizei şi care îi condiţionează prezenţa, forma sau funcţia" (DSL 2005: 138). *Co-textul* reprezintă „vecinătatea imediată a unui fragment determinat de text; componentele verbale care îl preced şi îi urmează" (*Ibidem*: 143).

[10] „Definirea proprietăţilor într-un univers de credinţă permite o separare mai clară a «cunoştinţelor enciclopedice» de «cunoştinţele discursive». Astfel, în cazul cunoştinţelor enciclopedice, formate din ansamblul cunoştinţelor comune indivizilor dintr-un anumit spaţiu cultural, putem apela la dicţionare care conţin datele necesare despre numele proprii ilustre, pentru o bună interpretare a unui nume propriu obişnuit, putem face apel la cunoştinţele discursive, al căror punct de plecare îl constituie discursul însuşi" (Dincă 2002: 33).

[11] Pentru informaţii referitoare la nivelele limbajului, tipurile de competenţe şi conţinuturile lingvistice corespunzătoare, vezi Coşeriu 1994: 135-136.

[12] „[…] există o echivalenţă semantică a numelor comune şi a numelor proprii obişnuite: ambele au în comun existenţa sensului, în timp ce categoria numelui propriu se individualizează prin existenţa numelor proprii ilustre care funcţionează atât la nivelul sensului, cât şi la nivelul conţinutului" (Dincă 2002: 34).

BDD-A23379 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:19:13 UTC)

acest nume, el funcţionează la nivelul sensului, conţinutul său este luat în considerare în momentul în care acesta este folosit cu «valoare predicativă», pentru caracterizarea altor referenţi" (Dincă 2002: 33). Un posibil conţinut al Npr îl intuise Mill (1988), conform căruia numele propriu „evocă ceea ce interlocutorul ştie deja despre referentul său" (*ap*. Dincă 2002: 33).

Prin urmare, Npr şi Denpr au *sens* (*semnificatul* saussurian), *conceptul* fără a cărui recunoaştere nu pot fi semne lingvistice; *sensul* lor are caracter întâmplător, nemotivat lingvistic, iar locutorul, fiind limitat în alegerea semnului, nu are libertatea de a schimba ceva odată stabilit / recunoscut într-o comunitate lingvistică.

4.3. Situăm *sensul* (în accepţie saussuriană) în *planul istoric al limbajului*, acolo unde semnele proprii s-au fixat în funcţie de tradiţia limbilor naturale (de ex., alegerea, în spaţiul lingvistic românesc, a unor nume de botez ca *Himena*, *Marimar*, *Sefora*, *Solenda*, *Şarlena* sau *Alessandro*, *Bruno*, *Romariu* (pentru repertorii de nume „exotice" atribuite copiilor români, vezi O. Felecan 2013: 52-55) apreciem că este reflexul contactului intercultural, implict şi interlingual între civilizaţii etnolingvistice diferite, ca să ne reţinem de la a face consideraţii referitoare la gusturile estetice discutabile ale părinţilor).

Existenţa dicţionarelor de nume proprii de persoană (deci „canonizarea" / inventarierea în lexicoane) este dovada aproprierii lor de către nivelul istoric al limbilor.

Considerăm că este reperabil un *sens* (în limbă) al numelui propriu în următoarele două situaţii:

a). fie prin raportare la atribuitorul de nume, acesta fiind susceptibil să aloce un eventual înţeles produsului nominal selectat în funcţie de experienţa de viaţă personală; în acest caz, sensul numelui propriu coincide cu povestea / istoria care precedă şi determină alegerea nominală respectivă[13];

b). fie prin raportare la referent (vezi teoria *referinţei descriptive* a Npr), acesta fiind obligatoriu prezent în actul comunicativ şi indicat de către interlocutor(i) prin ostensiune; în acest caz, sensul numelui propriu coincide cu referentul.

Prin *conţinutul* lor, însă, Npr şi Denpr aparţin *planului individual al limbajului*, fiind expresii umane intenţionate: ele nu spun doar *ce* sunt lucrurile (*i. e*. nu doar înregimentează indivizi într-un nomenclator oficial *vs*. neoficial), ci *arată* şi *cum* sunt lucrurile, adică eliberează un complex de trăsături asocitate unui nume.

Dacă existenţa *sensului* este dependentă de actul de botez (iniţial), existenţa *conţinutului* este dependentă de actualizările contextuale, de punerea antroponimelor în uz[14]. Astfel, interpretarea lor depăşeşte nivelul strict lingvistic şi intră în cel pragmatic: „[...] numele propriu este un semn lingvistic, cu un semnificat la nivelul limbii, prin conţinut, el

[13] Se poate identifica şi un sens „simbolic" (constituit prin recuperarea simbolismului fonetic) al denominaţiilor propriale în special, atunci când semnificantul este un „ambalaj" fonetic pentru anumite proprietăţi ale referentului (vezi cazul unor antroponime neconvenţionale ca *Bâl-Bâl* – pentru o persoană bâlbâită, *Gângu* – pentru o persoană care gângureşte etc.). Observaţia este îndreptăţită şi în cazul sau mai ales în cazul unor zoonime: *Miau-Miau*.

[14] „Existenţa acestor elemente exterioare planului limbii situează semantica numelui propriu la nivelul enunţării, respectiv realizarea exclusiv contextuală a sensului unui nume propriu" (Dincă 2002: 34). Decupate, extrase din *operă*, Npr şi Denpr reprezintă instrumente ale gramaticii, operatori morfologici (realizează opoziţia cu substantivele comune), şi nu semantici, cu rol individualizator. În utilizare, acestea îşi îmbogăţesc funcţionalitatea, devenind elemente ale discursului.

BDD-A23379 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:19:13 UTC)

trece dincolo de graniţele limbii, viziunea pragmatică fiind cea în măsură să interpreteze realizarea contextuală a sensului unui nume propriu" (Dincă 2002: 35).

5. Referentul numelui propriu şi al denominaţiei propriale luate „în întrebuinţare" vs. „în menţiune"[15]

5.1. Atât Npr, cât şi Denpr se raportează la un *referent iniţial*, posesorul originar, reperul numelui în discuţie, situat în realitatea extralingvistică. Numele *Ion*, de ex., denumind mai multe persoane, dovedeşte că există mai mulţi referenţi din diferite lumi reale, posibile, fictive, trecute, prezente sau viitoare, purtătoare ale aceluiaşi semn nominal identificator (*referinţa actuală*[16]) şi nicidecum că numele respectiv desemnează clasa *Ionilor*. Fiecare individ este o entitate distinctă, întâmplător numită la fel cu o altă entitate[17]. Zona de intersecţie a numelor proprii iterative este categoria generică, şi anume clasa [+persoană][18].

Fiecare ocurenţă nominală circumscrie un purtător / referent. Doar *referentul iniţial* este invariabil (vezi „designatorul rigid", Kripke 2001), *referenţii discursivi* se modifică, se multiplică în funcţie de determinările contextuale.

Conţinutul propriu / proprial face trimitere de fiecare dată la un anumit particular, chiar dacă prin intermediul lui se intenţionează recuperarea / actualizarea proprietăţilor altui existent evocat în discurs[19]. Astfel, *conţinutul* fixează atât *referentul iniţial* (unic), cât şi *referentul* / *referenţii discursivi* (prin ataşarea proprietăţilor „de împrumut" – explicite prin evocarea *referentului iniţial* – la proprietăţile „genetice" ale *referentului discursiv*, cel prezent în actul comunicativ).

5.2. Prin conţinutul său, Npr este o *prescurtare* a unui cumul de *descripţii definite* (vezi Kripke 2001: 34-35, 56).

---

[15] „Un termen luat «în menţiune» (numită, de asemenea, folosire *autonimică*) se desemnează singur, în timp ce luat «în întrebuinţare» (sau în folosire *standard*) vizează un referent dincolo de el" (Maingueneau 2008: 179-180).

[16] Milner (1982) face distincţie între *referinţa actuală* a unui termen, adică referentul termenului, şi *referinţa virtuală*, adică semnificaţia lui lexicală. Un termen referenţial poate avea referinţă virtuală „independent de întrebuinţarea lui, în schimb el nu poate avea referinţă actuală decât în întrebuinţare. De aceea, unui termen referenţial i se poate atribui un referent, adică o referinţă actuală, doar dacă acest termen apare într-un enunţ produs de un locutor" (*ap*. Moeschler, Reboul 1999: 328).

[17] „Numele proprii corespund unei singure entităţi, sunt nume individuale, spre deosebire de numele comune, care identifică una sau mai multe entităţi dintr-un grup de entităţi de acelaşi fel" (Dincă 2002: 25). „Semnul care are o clasă extensională pentru designatul său se numeşte nume. Conform acestei definiţii, indivizii denotaţi printr-un nume propriu ca Veronica nu au nicio proprietate comună atribuită lor în afara faptului că toţi răspund la «Veronica» (Sebeok 2002: 83).

[18] „«Numele proprii sunt nume de gradul al doilea» (Roşianu 1972). Un nume propriu identifică în primul rând clasa (persoană, munţi, oraş etc.) – «reflectare de gradul întâi», apoi individualizează entitatea din această clasă, distinctă de celelalte din clasa respectivă, pe baza sensului care se construieşte în timpul enunţării acestuia – «reflectare de gradul al doilea». Spunând *Mihai*, vom identifica mai întâi clasa [+persoană], apoi vom individualiza referentul acestui nume propriu pe baza informaţiilor pe care cei doi interlocutori le deţin despre acest nume propriu.

Numele proprii se dovedesc a avea deci «un conţinut dublu»: primul se opreşte la nivelul numelui comun, al doilea conferă, în schimb, unicitate şi individualitate referentului desemnat prin nume propriu. Pe de o parte, este vorba despre sensul lexical, general, noţional al acestora (reflectare de gradul I) la nivelul limbii, la care se adaugă «informaţia transmisă de complexul sonor în legătură cu obiectul denotat» (reflectare de gradul al II-lea) la nivelul vorbirii" (Dincă 2002: 26).

Totodată, există contexte onomastice în care Npr de persoană migrează din categoria generică a clasei [+persoană] înspre categoria generică a clasei [+animal], devenind, prin transfer intercategorial, zoonime.

[19] „Anumite nume proprii (nume proprii ilustre) pot fi folosite ca termeni de comparaţie pentru caracterizarea altor referenţi (referent discursiv)" (Dincă 2002: 33).

BDD-A23379 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:19:13 UTC)

În primul context (1), Npr îşi blochează funcţionalitatea „în întrebuinţare” (la nivelul sensului, al limbii):

(1) ***Ioana D'Arc*** *este una dintre sfintele Bisericii Catolice.*

Reperarea *referinţei actuale* este suficientă pentru decodarea corectă a mesajului.

În cel de-al doilea context (2), acelaşi nume îşi manifestă disponibilitatea luării „în menţiune”:

(2) *În atitudinea* ***Ancăi*** *am citit curajul* ***Ioanei D'Arc****.*

Folosindu-se de un *referent discursiv*[20], *Anca*, enunţul evocă *referentul iniţial*, *menţionându*-l totodată. *Referentul discusiv*, termenul comparat, se caracterizează prin proprietăţile conţinutului *referentului iniţial*, termenul comparant, palimpsestul actualizat cu fiecare nouă menţiune. Acesta conţine componenta rematică a enunţului, ale cărei informaţii le transferă, validându-le, asupra temei (*referentul discursiv*), dublându-i astfel latura cunoscută cu o latură nouă, de a cărei existenţă interlocutorul află din context. *Anca* este numele *invocat*, *Ioana D'Arc* este numele *evocat*.

5.3. Numele *invocat* este *monovalent* (face trimitere directă la un referent bine precizat)[21], dar *plurivoc* (în el „se înscriu” mai mulţi referenţi, potenţiali purtători, în diferite lumi posibile, ai numelui respectiv – vezi clasa persoanelor de sex feminin care au acest nume).

Numele *evocat* este un *designator rigid* (referentul originar este unic în realitatea dată, iar trimiterea la acesta este indirectă, mediată de *referenţi discursivi*). Altfel spus, prezenţa referentului invocat este garanţia actualizării enunţiative a referentului evocat. La punerea în discurs a acestuia din urmă contribuie un conglomerat de voci (*puncte de vedere*), astfel încât numele evocat este polifonic. El concentrează o multiplicitate de „poziţii” enunţiative determinate sau determinabile, o pluralitate de „voci” discursive, care se constituie în enunţuri aparţinătoare unor surse enunţiative diferite (vezi Nølke *et al*. 2004 şi Felecan 2011: 18-19):

- *punctul de vedere concomitent* (cu actul atribuirii de nume în cadrul botezului iniţial): locutorul făuritor al numelui respectiv;

- *puncte de vedere sincrone*: colportorii numelui de-a lungul unui interval temporal determinat, limitat de marginile existenţei referentului iniţial;

- *puncte de vedere postume*: locutorii responsabili de actele de enunţare reluate şi după încetarea existenţei *referentului iniţial* şi „întruparea” proprietăţilor lui în *referenţi discursivi*.

Locutorul este cel care „vocalizează” numele evocat, este producătorul lui, punând în scenă o succesiune de enunţiatori – „fiinţe discursive” responsabile de *punctele de vedere* exprimate – cu care se poate asocia sau de care se poate distanţa.

[20] *Referentul discursiv* „este referentul caracterizat prin trăsături ale conţinutului referentului iniţial, care reprezintă termenul cu care se face comparaţia” (Dincă 2002: 32).

[21] „Numele propriu este întotdeauna individual: se poate aplica *unui* obiect sau unui ansamblu de obiecte reale, dar totdeauna în mod individual (obiectului sau ansamblului ca *indivizi*)” (Coşeriu 2004: 282).

BDD-A23379 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:19:13 UTC)

6. Concluzii

6.1. Vorbim despre *sensul* în limbă al Npr şi despre *conţinut* exclusiv la nivelul vorbirii, deoarece acesta din urmă „abreviază" trăsături ale titularului, actualizabile doar în interiorul unui enunţ.

Sensul în limbă al unui Npr este dat de „mănunchiul de descripţii definite" („referinţa virtuală") asociate numelui respectiv, acesta existând independent de discurs.

Npr la nivelul limbii rămâne doar o latenţă susceptibilă de potenţialităţi manifeste la nivelul vorbirii (al discursului). Utilizarea *sensului* din limbă al Npr în discurs creează diferite efecte pragmatice (de potenţare, de ironizare etc.), în funcţie de intenţia locutorului: « [...] la description linguistique du sens d'un Np ne peut pas faire l'économie d'un double renvoi à l'extérieur de la grammaire proprement dite » (Gary-Prieur 2009). În plan lingvistic, Npr au valoarea unor simple instrumente (operatori gramaticali).

Considerarea numelor proprii în perspectivă pragmatică este garanţia salvării lor de sterilitate semantică şi şansa de a le transforma în „instrucţiuni de folosire" (în vorbire) a potenţialităţilor limbii.

6.2. În cazul Npr, calificativul *proprial* este intrinsec, motivat „genetic": un Npr este propriu prin natura sa ca fapt de limbă; el nu se „comunizează" decât în situaţiile de lexicalizare (vezi, de ex., cazul genericelor *miticii*, *don juanii* etc.).

6.3. Npr sunt *monovalente* (nu sunt nume de clasă) şi *multivoce* (ca semnificanţi): „Două nume de Juan cu aplicare diferită au în comun numai partea fizică, şi nu partea semnificativă: nu reprezintă, de fapt, acelaşi cuvânt. [...] ele constituie un singur semn, dar sunt *simboluri* diferite" (Coşeriu 2004: 272).

6.4. Denpr sunt expresii nominale neconvenţionale (au fost atribuite în alte împrejurări decât cele oficiale – botez iniţial în biserică / consemnarea în Registrul Stării Civile –) şi, prin urmare, nu pot suplini *de iure* Npr convenţionale, au o „proprialitate" de circumstanţă (nu constitutivă, ca a Npr) şi caracter descriptiv.

6.5. Denpr provin fie din alte Npr (*Lenin*, pentru Marko Bela), fie din apelative care s-au *onimizat* „în întrebuinţare" (*Marinarul*, pentru Traian Băsescu) şi doar în această stare activă îşi conservă caracterul propriu. Ele sunt „expresii arătate", formaţiuni nominale „luate în menţiune", utilizate autonimic.

Bibliografie

Bidu-Vrănceanu, Angela, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, 2005, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii* (DSL), ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Nemira.

Coates, Richard, 2006, *Some consequences and critiques of The Pragmatic Theory of Properhood*, în „Onoma", Journal of the International Council of Onomastic Sciences, vol. 41, Uppsala (Sweden), p. 27-44.

Coşeriu, Eugen, 1994, *Lingvistică din perspectivă spaţială şi antropologică. Trei studii*, Chişinău, Editura Ştiinţa.

Coşeriu, Eugeniu, 2004, *Teoria limbajului şi lingvistica generală. Cinci studii*, Ediţie în limba română de Nicolae Saramandu, Bucureşti, Editura Enciclopedică.

BDD-A23379 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:19:13 UTC)

Dincă, Daniela, 2002, *Gramatica numelui propriu. Aspecte ale determinării numelui propriu de persoană în română şi franceză*, Craiova, Editura Universitaria.
Ducrot, Oswald *et al.*, 1980, *Les Mots du discours*, Paris, Minuit.
Felecan, Daiana, 2011, *Aspecte ale polifoniei lingvistice. Teorie şi construcţie*, ediţia a doua, revizuită, Cluj-Napoca, Editura Mega.
Felecan, Oliviu, 2013, *Un excurs onomastic în spaţiul public românesc actual*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, p. 52-55.
Frege, B., 1971, *Écrits logiques et philosophiques*, tr. fr. C. Imbert, Paris, Le Seuil.
Gardiner, Alan H., 1954, *The Theory of Proper Names: A Controversial Essay*, London, New York, Oxford University Press.
Gary-Prieur, Marie Noëlle, 1994, *Grammaire du nom propre*, Paris, PUF.
Gary-Prieur, Marie-Noëlle, 2009, *Le nom propre, entre langue et discours*, în *Les Carnets du Cediscor*, nr. 11/2009, disponibil *online* la adresa cediscor.revues.org/825
Guţu Romalo, Valeria (coord.), 2008, *Gramatica limbii române* (GALR), I, *Cuvântul*. Tiraj nou, revizuit, Bucureşti, Editura Academiei Române.
Kripke, Saul A., 2001, *Numire şi necesitate*, trad. de Mircea Dumitru, Bucureşti, Editura All.
Lévi-Strauss, Claude, 2011, *Gândirea sălbatică*, ediţia a doua, trad. de I. Pecher, Iaşi, Editura Polirom.
Maingueneau, Dominique, 2008, *Lingvistică pentru textul literar*, trad. de Ioana-Crina Coroi şi Nicoleta Loredana Moroşan, Iaşi, Institutul European.
Manu Magda, Margareta, 2011, *Pragmatică şi antroponimie (consideraţii teoretice referitoare la sistemul apelativelor în limba română actuală)*, în Felecan, Oliviu (coord.), *Numele şi numirea. Actele Conferinţei Internaţionale de Onomastică, ediţia I, Interferenţe multietnice în antroponimie, Baia Mare, 19-21 septembrie 2011*, Cluj-Napoca, Editura Mega, p. 503-513.
Mill, John Stuart, 1988, *Système de logique déductive et inductive*. Traduction française sur la 6e édition anglaise (1949: *A System of Logic*, London, Longmans; 1st ed.: 1866) par Louis Peisse. Liège, Pierre Mardaga Éditeur.
Milner, J.-C., 1982, *Ordres et raisons de langue*, Paris, Seuil.
Moeschler, Jacques, Anne Reboul, 1999, *Dicţionar enciclopedic de pragmatică*, coordonarea traducerii Carmen Vlad, Liana Pop, Cluj, Editura Echinox.
Munteanu Siserman, Mihaela, *Le même qui est un autre ou comment transformer le poulet en rôti et le lin en chemise? Quelques aspects de la référence évolutive*, sub tipar.
Nølke, H., Kjersti Fløttum, Coco Norén, 2004, *ScaPoLine, La théorie scandinave de la polyphonie linguistique*, Paris, Éditions Kimé.
Roşianu, Ion, 1972, *Despre numele proprii şi conţinutul lor*, în „Cercetări de lingvistică", anul XVII, nr. 2, p. 295-307.
Russell, B., 1956, *Logic and Knowledge: Essays, 1901-1950*, (ed. by Robert C. Marsh.) London, Allen & Unwin.
Saussure, Ferdinand de, 1998, *Curs de lingvistică generală*, publicat de Charles Bally şi Albert Sechehaye, în colaborare cu Albert Riedlinger, trad. de Irina Izverna Tarabac, Iaşi, Editura Polirom.
Sebeok, Thomas, A., 2002, *Semnele: o introducere în semiotică*, trad. de Sorin Mărculescu, Bucureşti, Editura Humanitas.

BDD-A23379 © 2013 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:19:13 UTC)